

TAULI OF IMAM BUKHORI'S AKYDAVI VIEWS

Zokhidzhon A. Abdullaev,

Research Fellow of Imam Maturidi International Scientific Research Center.

A.Kadiri str. 11, 100011, Tashkent, Uzbekistan.

E-mail: zahid81aza@gmail.com

Abstract.

Imam Bukhari was one of the followers of the Salaf al-Salih Ahl al-Hadith in religious matters as well as in other matters, and he firmly followed their ways. According to this consideration, he himself is one of the righteous Imams. His words have a special importance and scientific value in the presence of the people of knowledge in proving the righteous belief of the predecessor and refuting the opponents of the Ahl as-Sunna wal community.

This article talks about the religious views of the Imam through the famous work of the scientist "al-Jame' as-sahih" and Hibbatullah Lolakoi's "Sharh usul iqidaq ahli as-sunna wal jamaa" work.

Keywords: Imam Bukhari, Salaf-Salih, faith, belief of the people of the Sunnah, Tawheed, Imam Bukhari's faith, faith in qualities.

КИРИШ

Маълумки, имом Бухорий ўзининг машҳур асари “ал-Жомеъ ас-саҳиҳ”да Пайғамбар алайҳиссаломдан ўзигача етиб келган ҳадисларнинг саҳиҳларини саралаб жамлаган ва у бу йўналишда яъни, саҳиҳ ҳадисларни алоҳида китобга ажратиб ёзиш бўйича йўлбошчи бўлган. Шунингдек, асарда барча диний мавзулар қатори ақидага оид масалалар ҳақида келган ҳадислар ҳам ёритиб ўтилган бўлиб, асар ўрганилар экан, олимнинг иймон, тавҳид, сифатлар, қадар, охират, жаннат-дўзах, имомат ва саҳобийлар каби мавзуларда кўплаб эътиқодий масалалар ҳақида сўз юритганига гувоҳ бўлинади. Шунга кўра, ушбу мақолада олим сўз юритган ақидавий мавзулар билан мухтасар шаклда танишиш орқали, унинг эътиқодий қарашлари ҳақида таҳлилий маълумот беришга ҳаракат қилинади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Биринчи: Иймон масаласи: олим ўзининг “ал-Жомеъ ас-саҳиҳ” асарида “Ваҳийнинг бошланиши китоби”дан сўнг иккинчи китоб сарлавҳасини “Иймон китоби” деб номлади ва уни ваҳийдан кейинги ўриндаги иккинчи даражага қўйди. Албатта, бу билан аллома ваҳийдан сўнг ваҳийни нозил қилган Зотга ва У Зот танлаган пайғамбарлари орқали Ундан келган барча хабарларга иймон келтиришга ишора қилган, дейилса муболаға бўлмайди. Олим ушбу китобда иймонга тааллуқли бир қанча масалаларни ўз услубида ёритган.

Масалан, биринчи боб Иймон ва Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг “Ислом беш нарсага бино қилингандир” деган сўзлари ҳақида, деб бошланган.

U (yimon) сўз ва амалdir, ziyoda g◊am, ноқис ҳам бўлади. Alloҳ taolo aitada: "... yimonlariga yimon ziyoda bʻylishi uchun..." (Fatҳ surasi, 4-oyat). "Va ularga yanada ziyoda goidoyat berdyk" (Kaҳf surasi 13-oyat). "Va Alloҳ xidoyatga jurganlarning xidoyatiny ziyoda qilada" (Maryam

Surasi, 76-oyat), ¹deb ўz sўziga oyatlar va ҳadis rivoyatlari bilan dalillar keltirib davom etada. Ёtibor berylsa alloma amalna yimonning aslidan sanab, uning ziyoda va nuqsonly bʻylishini taʼkidlaydu. Ammo, "Imom Abu Xanifa rahmatulloxi alaixi bu masala hussusida quyidagilarni aitgan: "Bu baxs lafziydir. Chunki yimondan murod faqat tasdiq bʻylsa, u holda bu ziyodalik va nuqsonny qabul qilmaydu. Agar toatlar xam undan bʻylsa, bularny qabul qilady". Cўng aitdylarki: "Toatlar tasdiqni mukammal qilada. " Yimon ziyodalik va nuqsonny qabul qilmaydu" degan sўzga keltyrilgan dalillarning xammas yimonning asli bʻylgan tasdiqqa burilady. "Yimon ziyodalik va nuqsonny qabul qiladi" degan sўzga dalolat qiladygan xamma narsa tasdiq bilan amaldan iborat komil yimonga taalluqlidir" ("Umdatul Koriy sharxi Saxixil Buhoriy", "Yimon whales").

Bu szlar "Iymonning ziyoda va nokis bʻylishi xakida"gi 34-bobga xam teghishli. Bukhoriy va boshka muxaddislarga kўra, bandaning iymoni uning din amallarida bardavom bʻylishiga karab ziyoda bʻyladi va doimiyi nuksonga uyl qўyishiga karab kamayadi. Imom Abu Xanifafa kўra xam iymon ziyoda va nokis bʻyladi. Biroq iymonning aini ўzi emas, beams sifati shundai husushiyatga ega"².

Аллома ушбу китоби³ни қирқ уч бобга тақсимлаган бўлиб, unda ийmonga тааллуқли турли hill masalalarda элликта ҳadis, умумий ўтиз еттита от ва бир қанча rivoyatlarни зикр қилган. Шу зикр қилган далилларига кўра, ўзининг "иймон" истилоҳига oid эаиқодий қарашлари қандай эканини баён этган.

Ikkinchi: Tavxid, Ismlar – Sifatlar; Imom ўzining saxixida akidaga taalluqli yana bir kitobni takdim etadi. U xam bʻylsa, "Tavxid kitobi" bʻylib, uning etiqodga boglik kўp qarashlarini ўz ichiga olgan. Albatta, "Tavxid kitobi" "Saxixixi"dagi eng manfaatli va eng buyuk kitoblardan bʻylib sanaladi. Olim unda Nabiy sollallogu alayxi vasallamdan rivoyat kilingan kўpgina xadislarni zhamlagan va gўzal uslubda boblarga taqsimlagan. Shuning bilan birga, etiqodiy masalalarda muftadi toifalarga raddiya bʻyladigan, salafi - solilarning asarlarini keltirgan.

Масалан, биринчи боб Набий соллаллоху алайҳи васаллам умматларини Аллох табарока ва таолонинг тавҳидига чақирганлари хусусида келган хабарлар ҳақида бўлиб, бунга далил сифатида, Ибн Аббос розияллоху анхумо айтган:

“Набий соллаллоху алайҳи васаллам Муоз розияллоху анхуни Яман сари жўнатар эканлар, унга шундай дедилар: **“Сен аҳли китоблардан бўлган қавмининг олдига боряпсан. Уларни биринчи даъват қиладиган нарсанг Аллох таолони ёлғиз деб билишлари бўлсин. Қачонки улар буни билиб олишса, Аллох уларга бир кеча кундузда беш (маҳал) намозни фарз қилганини айт.. .”** ҳадиси, шунингдек,

Муоз ibn Zhabal rosiyallou анхудан rivoyat kilingan:

“Набий соллаллоху алайҳи васаллам: **“Эй Муоз, Аллохнинг бандалардаги ҳаққи нималигини биласанми?”** дедилар. У: “Аллох ва Унинг Расули яхши билади”, деди. **“У Зотга ибодат қилиб, ҳеч нарсани ширк келтирмасликларидир. ..”** ⁴ ҳадиси ва бошқа ҳадисларни келтирган.

¹ Muḥammad ibn Ismoyl Bukhoriy. Saḥiḥ al-Bukhoriy. Damshq – Bayrut: Dar ibn Kasir, 2002. –B. 12.

² Muḥammad ibn Ismoil Buchoriy. Saḥiḥul Bukhoriy – Oltin silсила. Ж. 1. – Toskent: "HILOL NASHR", 2019. – B. 130.

³ Saḥiḥul Buhoriydagi "Iymon kitobi" nazarda tutilgan.

⁴ Muḥammad ibn Ismoyl Bukhoriy. Saḥiḥ al-Bukhoriy. Damash – Bayrut: Dor ibn Kasir, 2002. –Would. 1820.

Ushbu ҳadislarida ҳам urfu berylган wa taъkidlangan ish, bu Alloх taolons ёлғиз deb, U Zotga ҳech bir narsany sherik қилмаслык бўлыб, undan сўнг boshқа ishlar buyurilган.

Кейинги боблардан бирида Абу Ҳурайра розияллоху анхудан қилинган ривоятга кўра: “Набий соллаллоху алайхи васаллам шундай дедилар: **“Аллох таоло ерни қабзага олади, ўнг қўли билан (етти) осмонни қатлайди, кейин: “Подшоҳ Менман! Қани ернинг подшоҳлари?” дейди”**.”

Ушбу ҳадисда Аллох таолога нисбатан “қабза” сўзининг ишлатилиши ақидага оид масаладир. Саҳиҳ хабарларда келтирилган бундай маълумотларга қандай бўлса, шундайлигича иймон келтириш, уларнинг тугал маъносини Аллохнинг Ўзига ҳавола қилиш мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, кейинги яна бир бобда, Анас розияллоху анхудан ривоят қилинган: **“(Дўзахийлар) дўзахга улоқтирилаверади, у эса “Яна борми?” деяверади. Ниҳоят, оламларнинг Робби унга Қадамини қўяди....”** ҳадисиде келган “қадами” ҳам, “Аллохнинг қабзаси”, “кулиши”, “юзи”, “қўли”, “кўзи” ва шу каби васфлар Аллох таолонинг Ўзига хос сифатлари бўлиб, махлуқотларнинг сифатларидан мутлақо бошқадир. Аҳли сунна вал жамоа эътиқодига кўра, бу сифатларга уларнинг қандайлигини тасаввур қилмаган, суриштирмаган ҳолда иймон келтириш вожибдир. Бу борада Аллох таолонинг **“У Zotga ўхшаш ҳеч нарса йўқдир”**⁵, деган сўзи асосий қоида бўлади⁶.

Ушбу боблар орасида аллома ўзининг сўзлари ва хулосаларини ҳам баён этган. Мисол учун, “Осмонлару ер ва бошқа махлуқотларнинг яратилиши хусусида келган хабарлар ҳақида боб”да “Бу (яратиш) Робб табарока ва таолонинг феъли ва амридир. Ҳа, Робб Ўзининг сифатлари, феъли ва амри биландир. У яратувчидир, У бор қилувчидир, махлуқ эмасдир. Унинг феъли, амри, яратиши, бор қилиши билан (пайдо) бўлган нарсалар қилинмишдир, яратилган, бор қилингандир⁷.”

Заҳабий Имом Бухорийнинг “Саҳиҳи”даги “Тавҳид китоби”дан нақл қила туриб, шундай дейди: “Сўнгра у (Бухорий) жаҳмийлар инкор этган яъни, олийлик, калом, икки қўл ва икки кўз каби кўп масалаларни бобларга ажратди. Ана ўша боблардан: Аллох таолонинг **“Унга хуш каломлар юксалур”**⁸ сўзи ҳақида, Аллох таолонинг **“Икки қўлим билан яратган нарсага...”**⁹ деган сўзи ҳақида, Аллох таолонинг **“Кўзим олдида тарбияланишинг – вояга етишинг – учун”**¹⁰, деган сўзи ҳақида, Робб аzza ва жалланинг қиёмат кунини набийлар ва бошқалар билан гаплашиши ҳақида ва шунга ўхшаш бобларни келтирдик, агар зийрак-фаросатли оқил инсон ўйлаб, фикр юритадиган бўлса, унинг бобларга таснифлашидан биладик, жаҳмийлар мана шуларни радд этади ва сўзларни ўз жойидан бузиб ўзгартирадилар¹¹.

Shundan сўнг alloma, "Robbning Zhabroil bilan gaplashishi va Alloqing farishtalarga nido kilishi ҳақида", "Robb azza va zhallaning kiyomat kuni nabiyлар va boshkalar bilan gaplashishi

⁵ Isro surasi, the 11th

⁶ Мухаммад ibn Ismoil Buhoriy. Саҳиҳ Bukhoriy – Oltin silsila. Ж. 8. – Toshkent: "HILOL NASHR" in 2019. – Б. 540.

⁷ Мухаммад ibn Ismoil Buhoriy. Саҳиҳ al-Bukhoriy. Damash – Bayrut: Dor ibn Kasir, 2002. –Would. 1841.

⁸ Fotyr surasi, 10-yat.

⁹ Sod surasi, 75-oyat.

¹⁰ Toja surasi, 39-oyat.

¹¹ Ҳофиз Shamsuddin Мухаммад ibn Аҳмад Заҳабий. Al-Uluв lil-Aliy al-Faffor. Ar-Ryed: Maktabatu azvou al-salaf, 1995. - B. 187.

ҳақида", "Robbning zhannat axli bilan syzlashishi ҳақида" kabi bir necha boblarni keltirib, ularda Alloqaling kalom sifatini isbotlash uchun ushbu sifatga oid oyatlar, ҳadislar va ularga doir salaf-soliqlar zikr kilib, ўzining ushbu buyuk asari b'ylmish "Saхixi"ni "Tavхid kitobi" va ushbu kitobni Alloх taoloning "Kalom" sifatiga oid boblar bilan tugatgan.

Uchinchi: Bukhoriy "Saхixi"da бошқа этиқодий масалаларни ўз ичига олган kitoblar va boblarni tartiblagan бўлиб, jumlandan, пайғамбарларга иймон, пайғамбарлик allomati, охира куни, раибга, ohiratdagi surni puflash, маҳшарга тўпланиш, қиёматда қасос олиш масаласи, қадар, zhannat, ҳавз, syrot, jannate va жаҳаннам sifatlari, yaratilishga taalluqli бўлган narsalar, farishtalar, shaiton va uning ascarlarining sifatlari, jinlar va ularga beryladigan ajru savob va azob uқubat zikri, Shuningdek, yaxshilik va ёмонлик тақдирдан эканига иймон келтириш, унинг даражаларини зикр этиш каби бир неча этиқодий масалаларга тўхталган ва ўзинг услубига кўра оят-ҳadislardan далиллар келтирган.

Imomat Masalasi, Eshitib Itoat Etish, Auli Sunna Val Jamoani Maukam Tutish, qandai fitna b'ylishidan kat'iy nazar, undan eхtiyot b'ylib saqlanish, saхoba roziyalloхu anхumlarining fazilatlarini, ularning maktovlarga sazovor hussiyatlari va shuningdek dinga yangilik kiritish va shundaylardan eхtiyot b'ylish kabi bir қator masalalarga t'ykhtalib¹², ularning ba'zilarini alхida kitob ostida alхida boblarda keltirgan b'ylsa, ba'zilarini turli kitob keltirgan.

Юқорида тақдим этилган маълумотларнинг хотимаси сифатида баъзи олимлар тарафидан ўрганилган алломанинг ақидаси билан қисқача танишиб ўтилса фойдадан холи бўлмайди. Чунки, Имом Бухорий аҳли сунна вал жамоанинг энг кўзга кўринган олими сифатида ўз ақидавий қарашларини ҳам баён қилиб кетган бўлиб, унинг эътиқодий фикрлари ва бу эътиқодга далил бўлган маълумотларни кейинги авлод кўз қорачиғидек сақлаб ва уларга бекаму кўст амал қилиб келмоқда.

Имом Бухорий ўз ақидасини баён қилар экан, унга жами устозлари, бутун ислом оламидаги энг таниқли уламолар қўшилгани ва ҳамфикр эканини айтиб, ўша уламоларнинг муборак номларини бирма-бир зикр қилиб чиққан. Бу эса Имом Бухорийнинг эътиқоди нақадар тўғри экани, шунингдек, ҳозирги ва кейинги давр авлодлари ҳам ушбу ақидада ҳаёт кечирмоғи лозимлигини билдиради. Бу эса аҳли сунна вал жамоанинг энг устувор ақидаси эканини таъкидлайди.

Имом Бухорийнинг эътиқоди Ибн Асокирнинг кўп жилдли машхур "Тариху мадинати Дамашқ" асарида ҳамда Ҳибатуллох Лолакойининг "Шарх усули эътиқод аҳли ас-сунна ва ал-жамоа" асарида келтирилган. ¹³Шунингдек, имом Заҳабий ҳам имом Бухорийнинг мазкур ақидавий матнига "Сийар аълом ан-нубало" асарида ўзининг ривоят санади билан ишора қилиб кетган.¹⁴

Айтиб ўтилганидек, Имом Бухорий ўз ақидасини баён қилишдан олдин ушбу ақидаларга жами устозлари ва бутун ислом оламидаги энг таниқли уламолар қўшилганини, унга ҳамфикр эканини алоҳида қайд этган. Бу эса ушбу ақидалар мажмуи нақадар ҳақ ва айнан

¹² Муҳаммад ibn Ismoil al-Bukhoriy. Halky afiol al-ibod va ar-rod al-zhaхmiya va asхob at-taitil. Tadqiqotch: Faxh in Soulaimon al-Faxid. G. 1. Ar-Riёд: Dor Atlas al-Хazгоъ, 2005. – B. 61.

¹³ Ibn Asokir. Tarikhy madinati Damashq, j. 52. Ar-Riyod:DoR Al-Fikr, 1997. – B. 58-60; Ҳибатуллох Lolawhich. Шарх usul аҳли as-sunnah val жамоа. F. 1. Misr: Dor al-Bassira, 2001. – B. 162-164.

¹⁴ Shamsyddin Zaхabiy. Hisяru a'loM an-NubalOh. Ж. 12. Bayrut: Moissasas al-Rhysola, 1983. - B. 407-408.

аҳли сунна вал жамоанинг ақидавий қарашлари мазкур ақидавий таълимотлардан шаклланган эканини билдиради.

Имом Бухорий ўз устозларининг номларини зикр қилар экан: “Илм аҳлидан бўлмиш минг нафардан ортиқ зотлар билан учрашдим. Улар Ҳижозлик, Маккалик, Мадиналик, Кўфалик, Басралик, Воситлик, Бағдодлик, Шомлик, Мисрлик эдилар. Улар билан бир неча мартадан, авлодма-авлод, такрор ва такрор учрашганман. Улар билан танишганимда жуда кўп эдилар. Ўшандан буён қирқ олти йилдан ошдики, улар билан учрашиб келаман. Шом, Миср ва Жазира (араб ярим ороли) уламолари билан икки мартадан учрашдим, Басрага тўрт марта бордим. Йиллар давомида қанча-қанча олимларни кўрдим. Ҳижозда олти йил истиқомат қилдим. Хуросон муҳаддислари билан бирга, Кўфа ва Бағдодга неча бор кирганлигимни эслай ҳам олмайман”, деб улардан баъзиларини номларини санаб ўтгандан кейин шундай дейди:

“Ушбу номлари зикр қилинган уламолардан бирорталари қуйидаги масалаларда ихтилоф қилганларини кўрмадим:

Албатта дин сўз ва амалдир. Бу эса, Аллоҳ таолонинг: **«Ҳолбуки, улар фақат Аллоҳгагина ибодат қилишга, Унинг динигагина ихлос қилишга, бошқа динларга мойил бўлмасликка, намозни тўлиқ ўқишга, закот беришга буюрилган эдилар. Ана шу тўғри миллатнинг динидир»**¹⁵, сўзига биноандир:

Албатта, Қуръон, Аллоҳ таолонинг: **«Албатта осмонлару ерни олти кунда яратган, сўнгра Аршни эгаллаган Роббингиз, бири-бирини ортидан кетма-келувчи кеча ва кундузни, қуёш, ой ва юлдузларни Ўз амрига бўйсундирилган қилиб яратди»**¹⁶, сўзига кўра, Унинг каломидир, у яратилмаган.

Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил (имом Бухорий) деди: Суфён ибн Уяйна раҳимаҳуллоҳ: “Аллоҳ таоло халққа буйруқларини очиқ баён қилди”, деганлар. Бунга Аллоҳ таолонинг: **«Огоҳ бўлинг, яратиш ва амр қилиш унинг Ўзига хосдир. Оламларнинг Робби–Аллоҳ буюқдир»**¹⁷, сўзида ишора бор.

Аллоҳ таолонинг қуйидаги: **«Тонг Роббисидан У яратган нарсалар ёмонлигидан паноҳ сўрайман, деб айт»**¹⁸, ва яна **«Ҳолбуки, сизни ҳам, қолган нарсаларингизни ҳам Аллоҳ яратган-ку?! »**¹⁹. Шунингдек, **«Албатта Биз ҳар бир нарсани ўлчов билан яратдик»**²⁰, оятларига биноан, албатта, яхшилик ва ёмонлик тақдир билан бўлади.

Уламоларнинг барчаси Аллоҳ таолонинг: **«Албатта, Аллоҳ Ўзига ширк келтирилишини кечирмас. Ундан бошқани, кимни хоҳласа, кечиради»**²¹, сўзига кўра қибла аҳлидан бўлган бирор кимсани гуноҳ сабабли кофирга чиқармаганлар.

Улардан бирортасининг Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобаларига таъна қилганларини кўрмадим. Зотан, Ойша розияллоҳу анҳо: “Мўъмин-мусулмонлар саҳобаларга истиғфор айтишга буюрилганлар”, деганлар. Бу Аллоҳнинг мана бу амридир: **«Улардан кейин келганлар: «Эй Роббимиз, бизни ва биздан аввал иймон**

¹⁵ Bayina surasi, 5-oyat.

¹⁶ Arof surasi, 54-oyat.

¹⁷ Arof surasi, 54-oyat.

¹⁸ Falak surasi, 1-2-yat.

¹⁹ Al-Saffot surasi, 96-oyat.

²⁰ Qamar surasi, 49-oyat.

²¹ Niso surasi, 116-oyat.

билан ўтган биродарларимизни мағфират қилгин, қалбимизда иймон келтирганларга нафрат солмагин, эй Роббимиз, албатта, сен шафқатли ва меҳрибонсан», дерлар». ²²

Барча уламолар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва у зотнинг саҳобалари қилмаган (ва айтмаган) ишлар – бидъатлардан қайтарар эдилар. Бунга Аллоҳ таолонинг ушбу оятлари далил бўлади: «**Барчангиз Аллоҳнинг арқонини (Қуръонни) маҳкам тутинг ва бўлиниб кетманг!**» ²³, бошқа бир оятда: «**Агар унга итоат қилсангиз, ҳидоят топурсиз**». ²⁴ Barchalari Paiғambar sollalloҳu alaiҳi wa sallam ҳамda u zotga ergashganlarning uyly – sunnatiga tarfiб қилганlar. Alloҳ taoloning: "**Albatta, bu Mening tўғry uylimdir. Bass, unga ergashing. Va boshqa uyllarga ergasmang. Bass, sisny Uning uyliđan adashtyrmasinlar. Mana shu sizga қилган amriki, shoyad taқvo қilsangiz**". ²⁵

Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: “**Уч нарса бор, мусулмон кишининг қалби уларга адоватли бўлмайди. Улар, Аллоҳ учун амалга ихлосли бўлиш, ишбошиларга итоат қилиш ва уларнинг жамоатини лозим тутиш**” ²⁶, деган сўзларига кўра, ишбошилар билан иш юзасидан низо-жанжал қилмаймиз! Зотан, мусулмонларнинг дуолари уларни атрофларидан (шайтон ҳийлалари ва залолатдан асраб) ўраб туради.

Чунки, буни Аллоҳ таоло Ўз сўзида таъкидлаб: «**Аллоҳга итоат қилинг, Пайғамбарга ва ўзингиздан бўлган ишбошиларга итоат қилинг!**» ²⁷ деган.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг умматига қарши қурол кўтармаймиз.

Фузайл ибн Йёз: “Агар менинг мустажоб бўладиган битта дуойим бўлганида эди, уни фақат подшоҳ ҳаққига (дуои хайр) қилган бўлардим! Чунки, подшоҳ солиҳ бўлса, шаҳарлар ва бандалар омонда бўлади”, деганлар. Шунда Абдуллоҳ ибн ал-Муборак буни эшитиб: “Эй, яхшилиқни ўргатувчи! Сиздан бошқа ким ҳам буни қила олар эди!”, деган эканлар” ²⁸.

Lolakoiyuning andmom Buhori ydan rivoyat қилиб keltirgan mazkur rivoyat va olimning "al-Jomei as-saҳix" asarida kelgan эатаиқодий қарашларига диққат эаибор биан nazar сол нса, алломанинг ақидвий қарашлари соф аҳли сунна вал жамоа этиқодито муҳим аҳамия кашб этганига гувоҳ бўлинади. Alloma iymon ҳақида гапирар экан, д сўз ва амалdir, daishi, uning shofeiу-ashyarialarga moile эканига ишора қилса, Қуронинг малуқ эмасли, ²⁹ bandalarening amalari machluқligs, аҳли қибанинг гуноҳи кабир қилили bilan kofir бўлмасли, саҳобаларга танана қилмаслик, bidaaatlardan тийишлиш ва sunnatlarni tiriltirish саҳобаларнинг ishlaridan экани, жамоат лозим тутиш ва иш бошиларга итоат этиш ҳамда уларнинг ҳақларига дуои haуrlar қилиш каби бир неча этиқодий masalalar ҳақида aytgan gaplari, uning moturidium, ashariу va Umumаn Olganda Aҳli Sunna Val Zhаmoа Mazҳabidan Tashқarida Biror Gap Aitmaganiga Dalil Bўladi.

²² Jashr surasi, 10-oyat.

²³ Ollie Imron surasi, 103-oyat.

²⁴ Nur surasi, 54-oyat.

²⁵ An'om surasi, 153-oyat.

²⁶ Имом Thermiium rivoyat қилган. Sunan Thermisius, Ilm kitobi, 7-Bob, 2870-ҳadis. Al-Maktaba ash-shomila.

²⁷ Нисо surasi, 59-oyat.

²⁸ Абулқосим Ҳибатуллоҳ ibn Hassan Lolacoium. Шаҳх usul eatosfrom аҳли as-sunna va al-jamoa. F. 1. Saudi – Ar-Ryed: Dor Toyba, 1995. B. 193-194-195-196-197.

²⁹ Яратилган.

Shuning uchun baʼzi bir imom Buhoriyning yozmalariga dalil qilib, bular-bilmaz baʼxonalar bilan mumin musulmonlarni kofirlikda ayblatgan "bemazhab", "salafiy"larga allomaning usbu aytodiy qarashlarini ham yaxshilab yrganib, xatlariga tatbira qia qlinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shayx Abdulaziz Mansur. Qurʼoni karim maʼnolarining tarjima va tafsiiri. Ўzbekiston xalqaro islom akademiasini nashriyat-matbaa birlashmasi, 2018.
2. Abulqosim Xibatulloq ibn Hasan Lohakoyi. Sharh usul aytodiy aqli as-sunna va al-jamaa. Saudiya – Ar-Riyd: Dor Toiba, 1995.
3. Ibn Asokir. Tarixu madinati Damashq. Ar-Riyd: Dor al-fikr, 1997.
4. Muhammad ibn Ismoil Bukhoriy. Saḥih al-Bukhoriy. Damashq/Bayrut: Dor ibn Kasir, 2002.
5. Muhammad ibn Ismoil Bukhoriy. Saḥihul Bukhoriy – Olting silsila. Published by Jehovah's Witnesses but now out of print.
6. Muhammad ibn Ismoil al-Bukhoriy. Halku aytodiy al-ibod va ar-rod al-zahmiya va asḥob at-taitil. Tadqiqotchi: Faḥd ibn Sulaymon al-Faḥid. Ar-Riyd: Dor Atlas al-Ḥazroʻy, 2005.
7. Shamsuddin Muhammad ibn Ahmad Zahabiyy. Al-Uluw lill-ʻAliyy al-Faffor. Ar-Rijd: McTabatu azvou as-salaf, 1995.
8. Shamsuddin Zahabiyy. Siyaru alom an-nubalo. Bayrut: Moissasas al-Risola, 1983.
9. Abu Iso Termiziy. Sunan Termiziy. Al-Maktaba ash-shomila.